

مؤلفه های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی بر اساس دیدگاه کارل راجرز

رمضان قاسم پور

دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه شاهد

چکیده

هدف اصلی پایان نامه حاضر، مؤلفه های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی براساس دو دیدگاه است. در این مقاله پژوهنده و محقق در نظر دارد با استفاده از روش پژوهش از نوع توصیفی و مبتنی بر اسنادی، کتابخانه ای و همچنین از طریق جستجو در اینترنت، به بررسی مؤلفه های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) با استفاده از دیدگاه کارل راجرز بپردازد. بدین سان نخست، دیدگاه کارل راجرز در باره مؤلفه های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) مورد بررسی قرار گرفته و در هر مورد سعی شده است به مصادیقی از رفتار امام خمینی (ره) استناد داده شود، مؤلفه های رفتار اجتماعی راجرز، پویایی شخصیت، پرهیز از ریاکاری و تعامل گرایی با ویژگی حضرت امام خمینی (ره) تطبیق داده شده و مشخص گردیده که امام از پویایی شخصیتی برخوردار و در پرهیز از ریاکاری، انسانی صادق در گفتار و کردار با دیگران بویژه شجاعت و قاطعیت داشتند. علاوه بر بُعد اجتماعی با تکیه بر اصل رحمت (رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ) به نوعی تساهل پای بند بودند. و در بُعد عملگرایی در رابطه با دیگران نیز قاطعیت داشتند. در نهایت، مؤلفه های رفتار اجتماعی حضرت امام نقش مؤثری در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی داشته است.

واژه های کلیدی: مؤلفه های رفتار اجتماعی، امام خمینی (ره)، جاذبه و دافعه، انقلاب اسلامی، کارل راجرز

مقدمه

انقلاب و تحولات اجتماعی همواره در جوامع بشری حادث شده است. انسان برای تغییر وضع تا رسیدن وضع مطلوب همواره در تلاش و کوشش بوده است. هر انسان برای رسیدن به کمال نیازمند محیط اجتماعی مطلوب و متکی بر قوانین الهی بوده است. کمال جویی و خدا جویی فطری فرد پایه و اساس همه حرکات و انقلاب‌ها بوده است (کشاورز شکری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱). در این راستا امام خمینی (ره) یکی از شخصیت‌های برجسته و برتر جهان اسلام، اواخر قرن بیستم است که توانست با توکل بر خدا و با توجه به شایستگی‌های شخصی، همدلی و همیاری مردم و روحانیت را جلب و جذب نموده و حرکت عظیم انقلاب اسلامی را در ایران با سازماندهی به پیروزی برساند. همچنین گلیفورد گیرتز معتقد است که رهبری می‌تواند با ایجاد پیوند خود و ارزش‌های محوری جامعه بدان دست یافته و به اهدافش برسد (Cliford, 1983). بخاطر همین مطلب، ضرورت دارد که بدانیم چگونه امام خمینی توانسته مردم را با انقلاب همگام سازد و به سخنی دیگر چه مؤلفه‌های رفتاری امام نقش موثری در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی داشته است.

بنابراین هدف اصلی این مقاله تحلیل و بررسی مؤلفه‌های رفتار اجتماعی حضرت امام در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی است. سؤال فرعی آن بر اساس دیدگاه کارل راجرز:

۱- مؤلفه‌های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) مبتنی بر دیدگاه راجرز در جذب افراد کدام است؟

از لحاظ روش انجام این تحقیق کیفی و از نوع مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی است که در این پژوهش، منابع اصلی کتب، مقالات، سخنرانی‌ها و خاطرات استفاده شده است.

بررسی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های شخصیتی انسان‌های بزرگ و موفق که مرجع رفتار اجتماعی مردم و علما قرار می‌گیرند، به لحاظ جاذبه‌مندی و سرمشق و الگوپذیری از اهمیت زیادی برخوردار است و لذا بررسی ابعاد رفتاری امام خمینی، از دیدگاه روان-شناختی، نسل امروز و فردای جامعه ما را با ویژگی‌ها و خصوصیات برجسته این انسان نمونه و وارسته بیشتر آشنا می‌کند تا به مثابه یک انسان جامع، جذاب و برجسته او را الگو و مرجع رفتاری خود قرار دهند. بنابراین ضرورت تام دارد تا ایشان از رویکرد روانشناختی اجتماعی از دیدگاه اندیشمند کارل راجرز مورد بررسی قرار گیرد و تأسی به الگوی برتر جامعه برای شکل‌گیری هویت فردی، اجتماعی، ملی و فراملی را بیش از پیش ضروری می‌نماید ولی متأسفانه علیرغم گذشت سه دهه از این واقعه عظیم هنوز جای خالی آثار در خور و شایسته در این زمینه به طور کامل مشهود است. بایسته است تا رفتار اجتماعی امام (ره) مورد بررسی قرار گیرد. اما مسئله‌ای که در این راستا ذهن نگارنده را به چالش می‌کشد، این است که برچه اساس افراد در مدار جاذبه امام خمینی (ره) قرار گرفتند و چه مؤلفه‌ها (ساختارها) ی رفتاری و جاذبه‌ای بوده است که امام در اهدافش هم انقلاب و هم حوادثی که درباره آنها، رفتار کرده است، آن جاذبه‌ها توانست خود را به صورت رفتاری اثرگذار، در جامعه نشان دهد. با عنایت به مطالب مذکور، این پژوهش در پی پاسخ به این سوال اساسی است که مؤلفه‌های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) در جذب افراد چه بوده است؟

۱- مبانی نظری:

- دیدگاه نظری مربوط به رفتار اجتماعی

۱-۱- بررسی تعاریف و مفاهیم بنیادی نظریه کارل راجرز

۱-۲-۱- پویایی شخصیت

نخستین نکته ای که در تلقی راجرز از شخصیت سالم یا انسان با کنش کامل باید پیش روی داشت، این است که شخصیت سالم روند است نه حالت بودن، مسیر است نه مقصد. شخصیت سالم در جهت تحقق خود پیش می رود، هیچ گاه پایان نمی پذیرد و وضعیتی ایستا ندارد. این هدف رو به آینده، فرد را به پیش می راند و همه جنبه های خود را دگرگون می کند و می پوراند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۰۰).

۱-۲-۲- پرهیز از ریا کاری

از نظر کارل راجرز، این افراد به راستی خوشان هستند. خود را پشت نقاب ها پنهان نمی کنند و به آنچه نیستند تظاهر نمی کنند. یا در برابر بخشی از خود سپر نمی گیرند، پیرو تجویز های رفتاری نمی شوند، هر لحظه به رنگی در نمی آیند و در اوضاع و شرایط مختلف شخصیت های متفاوت از خود نشان نمی دهند. از توقعات و ممنوعیت های جامعه و پدر و مادر آزادند. البته اینان آشکارا پرخاشگر و سرکش یا عمداً قانون شکن نیستند (همان، ۱۳۹۳: ۲۰۱).

پرهیز از ریا کاری، در واقع نشانگر ثبات شخصیت آن افراد و بی آلاشی و بی رنگی آنها است. این گونه افراد به راستی خوشان هستند و به آداب و اعمالی که تنها توسط خودشان وضع شده است، عمل می کنند. افکار و اعمال خود را با توجه به معیارها و ضوابطی که به آن باور دارند با استقلال و بدون ملاحظه افراد و جریان حاکم ارائه می دهند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۲۳).

۱-۲-۳- عملگرا بودن یا عملگرایی

به اعتقاد راجرز انسان هایی که با کنش متقابل (تعامل) اجتماعی مثبت یا با کنش کامل اند. احساس آزادی عمل اصیلی دارند و به هر جهتی که تمایل دارند، به آن سمت و سو حرکت می کنند و آزادانه و بدون ممانعت و بازداري دست می زنند. به اعتقاد راجرز، هر چه انسان از سلامت روان بیشتری بر خوردار باشد، آزادی عمل و انتخاب بیشتری را احساس و تجربه می کند. این گونه افراد می توانند بدون محدودیت و ممنوعیت، فکرو عمل خود را آزادانه انتخاب کنند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۰۴).

- ویژگی های شخصیتی و مبانی رفتار اجتماعی امام خمینی (ره)

۱- ویژگی های شخصیتی امام خمینی (ره)

در مطالعه ابعاد وجودی امام خمینی (ره)، از یک سو می توان به ویژگی های فردی و اجتماعی اشاره کرد. که در بُعد فردی عبارتند از: وقت شناسی و نظم در امور، مدیریت زمان، شجاعت، هنر پروری و در بُعد اجتماعی عبارتند از: مدیریت امام، مردم-مداری و مردم شناسی، جلوه های رفتاری امام با علما و بزرگان است. از سوی دیگر به مؤلفه های منحصر به فردی بر می خوریم که نشأت گرفته از مکتب اصیل و انسان ساز اسلام بوده است و می توان به مواردی اشاره کرد که در دیدگاه های فوق بدان اشاره نشده است که عبارتند از: ۱- جامعیت شخصیت امام خمینی ۲- غیرت دینی و.. (سهرابی، ۱۳۹۱: ۲۷۱).

از ویژگی‌های برجسته شخصیتی امام، جامعیت ممتاز و برجسته شخصیت امام خمینی (ره) است. در واقع آنچه امام خمینی (ره) را متمایز می‌کند، چند بعدی بودن و جامعیت شخصیت ایشان است. شعر باباطاهر عریان شاید برازنده امام خمینی (ره) باشد که چه زیبا سروده است:

من آن بحر که در ظرف آمدم
چو نقطه بر سر حرف آمدم

جامعیت یک انسان می‌تواند در ابعاد تکوینی، علمی، سیاسی، اخلاقی و رفتاری تجلی داشته باشد جامعیت تکوینی انسان به برخورداری از حد متوسط اصالت خانوادگی، توانایی عقلی، درک فوق العاده حسی (هوشمندی)، شجاعت، بیان، برخی ذوق‌های بشری و دیگر صفات تکوینی نظیر حافظه است که امام خمینی (ره) حد اعلای این ویژگی‌های تکوینی را داشت (همان، ۱۳۹۳: ۲۹۱-۲۹۰). غیرت دینی، ویژگی بارز دیگر شخصیتی امام خمینی (ره) بود. باتوجه به آموزه‌های دینی و سیره معصومان علیهم‌السلام، سرشار از صبر و گذشت و بزرگی در مسائل شخصی خود بود؛ ولی هرگاه مسئله دین و ارزشهای اسلامی به میان می‌آمد، آرام و قرار نداشت. او تحمل کوچک‌ترین اهانتی را به دین و مقدسات اسلامی نداشت (برزگر، ۱۳۸۲: ۱۱۳-۱۲۸).

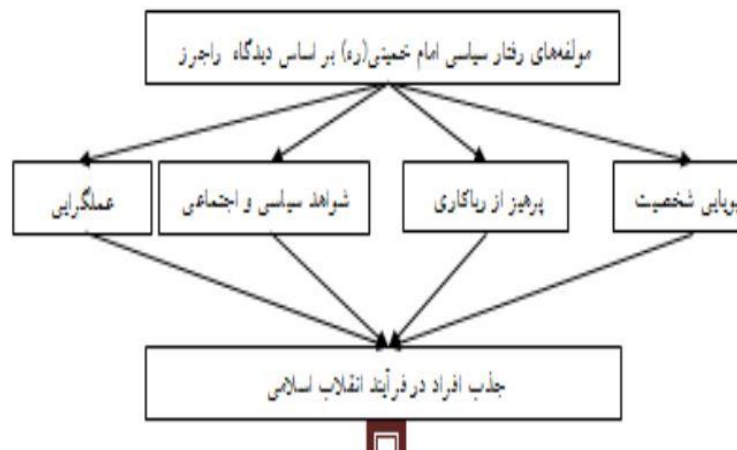
۲- مبانی رفتار اجتماعی امام خمینی (ره)

برای مطالعه استراتژی‌های رفتار اجتماعی ایشان می‌توان به تکلیف‌گرایی، خودمدیریتی و هوشمندی امام و... اشاره کرد که با مطالعه، اولویت بندی آنها می‌توان به استراتژی و مبانی رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) دست یافت. نخستین و محوری‌ترین عنصر مبنایی رفتار اجتماعی امام، تکلیف‌گرایی است. احساس تکلیف و عمل به تکلیف شرعی، اساسی‌ترین رکن موضع‌گیری‌ها و عمل سیاسی و اجتماعی امام خمینی (ره) به شمار می‌رود. امام ایجاد حکومت دینی را یک تکلیف می‌دانست و معتقد بود که حکومت دینی، حکومت فقه است (برزگر، ۱۳۸۲: ۱۱۳-۱۲۸).

امام در دوره‌های مختلف زندگی خود، تجربه‌های متعدد معنوی همچون نماز، دعا، قرآن، یاد خدا داشته‌اند و در موقعیت‌های خطر آفرینی که جان او را تهدید می‌نمود، آرامش کامل خود را حفظ می‌کردند (یزدان پناه، ۱۳۸۹: ۴۶-۴۸). در زمینه هوشمندی امام نیز به پیش‌بینی آینده و به بیانی زیبا دور اندیشی توسط ایشان نظیر جنگ تحمیلی و... اشاره خواهیم داشت.

- مدل مفهومی مؤلفه‌های رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) در جذب افراد

منبع: محقق ساخته، براساس دیدگاه‌های کارل راجرز

۲- پیشینه تحقیق

سهرابی (۱۳۹۳) در کتابش با عنوان «شکوفایی شخصیت امام خمینی (ره)»، بر اساس پدیدار شنا سانی همچون مزلو، کارل راجرز و ویکتور فرانکل به شخصیت امام خمینی (ره) پرداختند و با طرح این سؤال که آیا شاخص‌های مربوط به ویژگی‌های افراد «خودشکופا» از دیدگاه مزلو با ویژگی‌های امام خمینی (ره) هماهنگ است؟ که بر اساس نگاه و رویکرد انسان‌گرایی در شخصیت نتایجاً بر فضایل و آرزوهای انسان، اراده آزاد و آگاهانه و شکوفایی توانایی‌های بالقوه شخص امام خمینی (ره) تأکید ورزیدند. در زمینه رفتارهای امام خمینی (ره) نیز نتیجه می‌گیرد که بر اساس اعتقاد آبراهام مازلو، یکی از ویژگی‌های برجسته امام خمینی (ره) به مثابه یک الگوی تمام عیار انسان خودشکופا، توجه به مسائل بیرون از خویشتن یا مسأله‌مداری بوده است و در مصادیقی از رفتار امام خمینی (ره) آورده است که در مواقع بحرانی از خرداد ۴۲ گرفته تا پیروزی انقلاب اسلامی ۵۷ و بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی، در ترور شخصیت‌ها، جنگ، موشکباران تهران، انفجار در نماز جمعه تهران و موارد دیگر روشنگر نکته‌های ظریف در شیوه‌های کنترل و مدیریت بحران و رفتار عالمانه و تصمیم‌گیری عاقلانه بوده که بیانگر نقش عظیم روحیه در تصمیم‌گیری است. روش پژوهش از نوع توصیفی بوده و مبتنی بر مستندات است و ماهیت پژوهش، اسنادی و کتابخانه‌ای است و لذا این اثر بر اساس موضوع با پژوهش حاضر متفاوت است.

باوریان (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «واکاوی استراتژی مبارزاتی امام خمینی (ره) در فرآیند انقلاب اسلامی» که به دنبال تبیین جایگاه مبارزه مسلحانه علیه دولت در استراتژی مبارزاتی امام خمینی (ره) بوده است. ولیکن به این نتیجه رسیدند که با توجه به شرایط دولت پهلوی و برخورداری دولت از قدرت سخت، راهبرد ایشان در مقابل با دولت پهلوی استفاده از ابزار قدرت نرم بوده است. در این پژوهش که از روش تحلیل اسنادی مبتنی بر مستندات بوده است، لذا این پژوهش از نظر موضوع و هدف با پژوهش حاضر متفاوت است.

میرزا محمدی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «مؤلفه‌های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی-آموزشی امام خمینی (ره)» به بررسی مؤلفه‌های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی-آموزشی امام خمینی (ره) می‌پردازد. روش مورد استفاده در این پژوهش تحلیل اسنادی بوده و در این باره منابع و مراجع موجود و مرتبط با موضوع مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها که حاصل بررسی سه سوال پژوهشی است، نشان می‌دهد که امام خمینی (ره) به تربیت صحیح انسان و کسب عادات و رفتارهای درست و درونی ساختن آنها توجه خاص داشته است و تعلیم و تربیت را روح و قلب آدمی می‌داند. همچنین در این مقاله تلاش شده تا به مؤلفه‌های اخلاق علمی امام مانند نظم، تسلط علمی نیز اشاره شود. در بخش پایانی آن به مؤلفه‌های شاگردپروری در سه محور تربیت اخلاقی و تربیت علمی از نگاه امام مورد بحث قرار گرفته است. این پژوهش از نظر موضوع و هدف با پژوهش حاضر متفاوت است.

بیات اصغری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «سنخ‌شناسی رفتار اجتماعی مخالفان امام علی (ع) در دوره خلافت ایشان»، به سنخ‌شناسی که یکی از روش‌های جامعه‌شناسی برای بررسی و شناسایی افراد جامعه و بر اساس معیارهای پژوهشگر است، اشاره داشتند و با بررسی تاریخی و با بکار بردن روش میان رشته‌ای به سنخ‌شناسی رفتار اجتماعی امام علی (ع) پرداخته است و به این نتیجه دست یافته است که بیشترین گونه‌های مخالفان و تغییرات رفتاری متعلق به گروه همراهی سپس مخالفت است. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

درویشی سه تلانی (۱۳۸۶) در پژوهشی تحت عنوان «رفتارشناسی اجتماعی امام خمینی (ره) در برخورد با کتاب آیات شیطانی»، به این نتیجه رسیدند که امام خمینی (ره) در تصمیم به صدور فتوای ارتداد سلمان رشدی، پایبند به اصول و قواعدی بوده که همان اصل احترام به آزادی بیان و رد آزادی اهان‌ت تلقی شده است. در این پژوهش روش توصیفی بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

دوانی (۱۳۸۱) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به علل ترکیب شخصیت انقلابی و معنوی امام خمینی (ره)»، نگاهی عمیق و دقیق به جزئیات زندگانی حضرت امام (ره) دارد. در قسمتی از مقاله به ویژگی شخصیت خاص و انقلابی آیت اله مدرس اشاره کرد. بنابراین مخاطب در سراسر مقاله با افراد دارای شخصیت‌های انقلابی طراز اول و برجسته‌ای آشنا می‌گردد که الگوی رفتار انقلابی برای امام خمینی (ره) بوده‌اند. در این پژوهش از روش توصیفی و مبتنی بر مستندات استفاده شده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است. در بخش اول کتاب برای پرداختن به نیروی جاذبه امام به چند بحث مقدماتی و کلی راجع به عشق، محبت و علاقه بین انسان‌ها و خداوند پرداخته و در بخش دوم با بحث دافعه علی (ع) و نمونه‌هایی از محبت جاذبه و دافعه اشاره کرد. در این کتاب خاص از تحقیق علمی-تاریخی و برخوردار از روش و متد علمی بوده است. این کار و پژوهش با پژوهش حاضر به دلیل موضوع و زمان متفاوت است.

همچنین ظهیری (۱۳۷۹) در تحقیقی با عنوان «رفتار شناسی امام خمینی (ره) در برابر جریان روشنفکری»، در این پژوهش گروه‌های مختلف جریان روشنفکری را بازشناسی نمود و سپس به ترسیم جدول رفتاری امام خمینی (ره) پرداخت. یکی از حقایق پر اهمیت در مقاله این بود که امام خمینی (ره) جریان روشنفکری را در الگوی رفتاری خویش هم یک تقسیم‌بندی کلی نمودند و نتیجه‌اش این بوده است که امام خمینی (ره) به هیچ رو رفتاری مشابه و یکسان نسبت به کلیت جریان روشنفکری نداشتند. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

باقری (۱۳۷۹) در پژوهشی تحت عنوان «کتاب‌شناسی جاذبه و دافعه علی (ع)» به این نتیجه رسید که جاذبه‌های افراد «گاهی یک بُعدی و گاهی دو بُعدی و گاهی سه بُعدی هستند. نوع جاذبه فرد خارق‌العاده علی (ع) را از نوع سوم می‌داند و از طرفی در بحث دافعه امام علی (ع) نیز در نتیجه‌گیری آمده است که حضرت علی (ع) دو طبقه را سخت دفع کرده است: ۱- منافقان زیرک ۲- زاهدان احمق. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق متنی است، لذا کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، اسناد تاریخی (خاطرات افراد، صحیفه امام)، کتابخانه‌ها، سایت‌ها (جماران)، راه امام خمینی - به سوی نور -، سایت سایر سازمان‌ها و مرکز اسناد انقلاب اسلامی استفاده می‌شود.

۳- روش پژوهش

جامعه آماری این تحقیق متنی است، لذا کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، اسناد تاریخی (خاطرات افراد، صحیفه امام)، کتابخانه‌ها، سایت سایر سازمان‌ها و مرکز اسناد انقلاب اسلامی استفاده می‌شود. روش انجام این تحقیق کیفی، مبتنی بر تبیین و تحلیل با رویکرد نظری روانشناختی است. در این روش، منابع اصلی مورد استفاده، کتب، مقالات، سخنرانی‌ها و خاطرات، در پژوهش

کیفی استفاده می‌شود (گیدنز، ۱۳۷۸: ۷۲۶). بنابراین در انجام این پژوهش، در ارتباط با امام خمینی (ره)، راجع به مؤلفه‌های رفتار امام خمینی (ره) با رویکرد نظری تلفیقی (جامعه‌شناختی - روانشناختی)، تحلیل خواهد شد. در این قسمت از نوشتار تحقیقی در صدد آنیم تا رفتار امام خمینی (ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب، را با توجه به معیارهای مطرح شده از دیدگاه کارل راجرز نشان دهیم. و در مورد هر کدام از مؤلفه‌ها و عوامل آنها سعی شده است، مصداق‌هایی از رفتار امام خمینی (ره) بر اساس کتب، مقالات، خاطرات نزدیکان و دوستان امام خمینی و دیگران در جهت جذب و اثرگذاری بر افراد در فرآیند انقلاب ارائه شود.

الف - پویایی شخصیت امام خمینی (ره) در جذب افراد

اولین خصوصیت و ویژگی مهم از مؤلفه رفتار اجتماعی امام، در نظریه کارل راجرز، پویایی شخصیت است. امام (ره) در سیر تحولی شخصیت وی نیز وضعیت ایستا نداشتند و در جهت تحقق خود و رسیدن به اهداف زندگی شخصی و اجتماعی، یک روند مستمر رو به آینده داشته‌اند (سهرابی، ۱۳۹۱: ۲۰۰). از جمله مواردی که می‌توان در رابطه با این مؤلفه (شاخص)ها بیان نمود به قرار زیر است:

۱- سعی در شکوفایی علوم در حوزه‌های دینی، سیاسی، اخلاقی

از جمله تأثیرگذاری و جاذبه بودن امام، حوزه شکوفایی علوم در عرصه‌های دینی، سیاسی، اخلاقی و اجتماعی است. همانطور که می‌دانیم، عالمان زیادی در طول تاریخ اسلام در عرصه علوم اسلامی خوش درخشیده‌اند ولی شخصیت امام لونی دیگر دارد و از سنخ دیگری است. هیچ تردیدی نیست که امام خمینی، فیلسوفی نیز کرده است. کتاب «کشف الاسرار» ایشان که از نخستین آثار قلمی ایشان است که در نقد کتاب و نظریه‌ای خاص نوشته‌اند و در واقع ثمره سالهای جوانی عمر حضرت امام خمینی است. چنانچه به «کشف الاسرار» مراجعه کنید، در آنجا می‌بینید که امام با تاریخ فلسفه یونان نیز تا حدودی آشنا بوده است و به فیلسوفان و دانایان بزرگ یونان و افکار آنان ارجاع می‌دهد و استناد می‌کند. از سقراط، افلاطون، پارمیندس و فیثاغورس و دیگر فیلسوفان بزرگ یونان اسم می‌برد و سپس در فلسفه جدید از کسانی مثل کانت، هگل و دکارت نام برده و از آراء و اندیشه آنها نقد و بررسی می‌کند (همتی، ۱۳۸۰: ۴-۵).

با انتشار کتاب اسرار هزار ساله، امام خمینی (ره) را بر آن داشت که در جهت پاسخ‌گویی کاری انجام دهد. امام در آن ایام، جلسات درس اخلاق داشت. درس خود را تعطیل و در مدت یک الی دو ماه کشف الاسرار را در رد کتاب اسرار هزار ساله نوشت و برای پرهیز از شهرت طلبی، کتاب بدون نام مؤلف منتشر شد، اما پس از مدتی برخی از خواص و سپس تعداد بیشتری از روحانیون، نویسندگان را شناختند. به هر روی کشف الاسرار مهمترین و مستدل‌ترین پاسخی بود که به شبهات اسرار هزار ساله داده شد (منصور نژاد، ۱۳۸۱: ۷).

۲ - صاحب جذبه علمی در موضوعات فقهی، سیاسی و اخلاقی

از جمله مباحث علمی حضرت امام که جاذبه خاصی بدنبال داشت، موضوعات فقهی بود. امام (ره) روز ۱۳۱۳ مهر ماه ۱۳۴۴ از ترکیه به فرودگاه بغداد و عصر جمعه ۲۳ مهر ۱۳۴۴ به نجف اشرف وارد شد و روز ۲۳ آبان ماه ۱۳۴۴، در مسجد شیخ انصاری، در نجف اشرف تدریس فقه را شروع کردند. امام خمینی (ره)، هنگامی که در دوره تبعید در نجف اشرف به سر می‌-

بردند، در درس رسمی ایشان در رابطه با فقه بود و بعضی اوقات و به مناسبت‌های مختلف، قبل از ماه صیام یا ماه مبارک رمضان بیانات اخلاقی تذکرات تنبّه دهنده‌ای داشته‌اند (مختاری، ۱۳۸۲: ۲۰).

امام خمینی (ره)، در حیطه علم و تحصیل از جذبه علمی، برخوردار بودند. واقعاً تمایز ایشان با دیگران و وجه امتیازشان نسبت به بقیه افراد، طرز تفکرشان بود. فکر انسان است که او را از دیگران متمایز می‌کند و برای همین است که شاعر می‌گوید:

ای برادر! تو همان اندیشه‌ای مابقی خود استخوان و ریشه‌ای

گر بود اندیشه‌ات گل، گلشنی گر بود خاری، تو خار گلشنی (ستوده، ۱۳۸۱، ج ۱: ۱۳۷).

۳ - انتقادگر در مسائل علمی، اجتماعی

امام خمینی (ره) در مسایل علمی، نگاه انتقادی داشتند و همین نگاه ایشان، ضمن تاثیرگذاری بر افراد، وجهه انتقادگرایی را در آنان نیز تقویت می‌کرد.

سید عباس خاتم یزدی، در ارتباط با تقویت وتشویت مشارکت شاگردان و روحیه انتقادگرایی آنان می‌گوید: امام خمینی (ره)، از این نظر که دیگران روحیه انتقادی داشته و در مسائل علمی مشارکت نمایند برای آنان جایزه‌ای در نظر می‌گرفت. حاج آقا مصطفی هم زیاد بحث می‌کردند و هیچ‌وقت نمی‌شد که امام ناراحت شوند بلکه اگر طلبه‌ها صحبت نمی‌کردند، امام نگران می‌شدند و همواره می‌گفتند: هر سخنی گفته شود، به نظر انتقادی بنگرید. امام همواره طلبه‌ها را تشویق می‌کردند که هنگام درس سوال و بحث کنند همچنین انتقاد کنند. یکی از اشخاص که هنگام درس زیاد صحبت می‌کرد و گاهی امام را ناراحت می‌کرد خود من بودم و امام واقعاً به حرفها گوش می‌دادند و همیشه تشویق می‌کردند که: باید انتقاد کنید (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۱۴).

از سویی دیگر امام خمینی (ره) صرفنظر از نگاه انتقادی، فردی خلاق و ابتکار عمل بالایی داشتند. و با همه‌ی شباهتی که با شیوه‌ی زندگی دارد متفاوت است. شیوه‌ی زندگی بخودی خود، چنانکه اشاره شد، جنبه‌ی واکنشی و مکانیکی دارد، در صورتی که خود خلاق میان محرکهای خارجی و پاسخهایی که باید به آنها داده شود، قرار دارد و در چگونگی و صدور پاسخ ها دخالت می‌کند، یعنی ابتکار به خرج می‌دهد، شیوه‌ی خاص زندگی هر کس را با شیوه‌ی زندگی کسان دیگر فرق دارد می‌سازد، به ابتکار و خلاقیت می‌پردازد و چیزی را که نبوده است به وجود می‌آورد. باری، طبق این نظریه هر کسی معمار و سازنده‌ی بنای شخصیت خویش است و این بنا را با مواد خام وراثت و تجارب زندگی به وجود می‌آورد: هم پدیدآورنده‌ی هدف است، هم ایجادکننده‌ی وسائل نیل بدان. همین که آدلر «خود خلاق» را که بی‌شباهت به مفهوم قدیمی نفس ناطقه یا روان نیست کشف کرد سایر مفاهیم سیستم خود را تحت تأثیر قدرت وحدت دهنده‌ی آن قرار داد. این کشف رضایت خاطر او را فراهم ساخت و به عنوان پاداشی تلقی گردید که به مطالعات پی‌گیر او داده شد (سیاسی، ۱۳۷۷: ۹۳).

به نظر محقق، تشویق طلبه‌ها به مشارکت در بحث‌های حوزوی و روحیه انتقادی آنان، امام خمینی (ره) در این زمینه به نحو مطلوب توانسته اثرگذار باشند، تا طلبه‌ها بتوانند در مسائل علمی انتقادگر و به توان‌مندیهایی دست یابند.

۵- تقید به صرفه‌جویی

تقید به صرفه‌جویی، از دیگر خصوصیات رفتار اجتماعی امام خمینی (ره) بود. در ایامی که امام در نجف اشرف تشریف داشتند یکی از آقایان پنکه خودش را برای منزل امام آورد. ما تصمیم گرفتیم نجاری بیاوریم و یک جعبه برای پنکه درست کنند. وقتی نجار فیبرها را آورد آقا مرا صدا زدند، من به سرعت به خدمت امام آمدم و ایشان با لحن شدید که بی‌سابقه بود فرمودند: شما همه دست به یکی کرده‌اید که ما را جهنمی کنید. آنقدر امام در مصرف بیت‌المال و دوری از رفاه‌طلبی مقید بودند که برای دو تا فیبر که قیمتی نداشت، این قدر ناراحت شده بودند (علم‌الهدی، ۱۳۷۴: ۶۰).

ب- پرهیز از ریاکاری در زندگانی امام خمینی (ره) در جذب افراد

دومین ویژگی مهم از مؤلفه رفتار امام، از منظر کارل راجرز قابل طرح است، هستی بدون نقاب یا همان پرهیز از ریاکاری است. اینگونه افراد، به اصول و آدابی که تنها توسط خودشان وضع شده است، عمل می‌کنند. افکار و اعمال خود را با توجه به معیارها و ضوابطی که به آن باور دارند با استقلال و بدون ملاحظه افراد و جریان حاکم ارائه می‌دهند. مسئله پرهیز از ریاکاری، نشانگر ثبات شخصیت آن افراد و بی‌آلایشی و بی‌رنگی آنها است (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۲۳). بنابراین از نظر محقق چنین ویژگی بارز را می‌توان در امام خمینی (ره)، با توجه به مصادیق استناد نمود که به قرار زیر است:

۱- صداقت در کلام و منش

یکی از ویژگی‌های بارز و نقطه اصلی تمایز حضرت امام خمینی (س) از دیگر رهبران مذهبی و سیاسی جهان معاصر، که باعث جذابیت و تأثیرگذاری در مردم شد. صداقت و صراحت ایشان در کلام و منش بود. تأثیر کلام امام خمینی (ره) به حدی بود که، دکتر غیاث الدین صدیقی، متفکر آزاد اندیش انگلیسی و عضو پارلمان مسلمانان انگستان می‌گوید:

«شخصیت امام رحمه‌الله تأثیر عمیقی بر دنیای جدید و به خصوص بر امت اسلامی داشته است. مدت‌ها بود که ما رهبری نداشتیم که آنچه را می‌گفت تأثیر داشته باشد. به نظر من این مهم‌ترین خصوصیت امام خمینی رحمه‌الله بود، مردم احساس می‌کردند که هر آنچه ایشان انجام می‌دادند، هیچ دلیلی جز برای عزت اسلام و کیان اسلامی نداشت» (پاک‌نیا، ۱۳۸۱: ۵۱).

به اعتراف بسیاری از شاگردان، امام در کارها صادق بودند و عبارتی از ریاکاری متنفر بودند. صداقت امام زبانزد بود. با اینکه ذاکر بودند امام پیش شاگردان ذکر نمی‌گفتند و تسبیح نمی‌زدند. در واقع از حالت فقرنمایی، خوششان نمی‌آمد و یا بدشان می‌آمد (رجایی، ۱۳۹۳؛ ج ۱: ۹۶).

۲- صداقت در رفتار

از جمله تأثیرگذاری و جاذبه بودن امام، همانا امام خمینی (ره) در زمینه چگونگی رفتار، صداقت را سر لوحه کار خود قرار می‌دادند. امام به پاکی فطری انسان‌ها اعتقاد داشتند و حساب توده‌های مردم را از حساب زورمداران و زرمدران ستمگر و ظالم جدا می‌کرد. حضرت امام، از جمله مواردی که بدان تأکید داشت، این بود که توجه ایشان به همه اقشار مردم نوعی همسویی و جاذبگری مردم را به همراه داشت. امام در درون جامعه اسلامی با تکیه بر اصل رحمت (رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ) به نوعی تساهل پای‌بند بود و به طبقات مردم و درجات ایمان توجه داشت. امام در برخورد با دشمنان به ویژه دشمنان فکر و

اندیشه، به منشور (أَشْدَاءُ عَلَى الْكَفَّارِ) باور داشت و آن را در مناسبات و روابط خارجی منظور می کرد (مهریزی، ۱۳۷۷: ۶-۵).

۳- پرهیز از هر گونه تجملات

پرهیز از هر گونه تجملات را در بیان خود حضرت امام خمینی (ره) هم می توان یافت. امام خمینی (ره) در زمینه تجمل گرایی می فرماید: «طبع کاخ نشینی با تربیت صحیح منافات دارد. اگر بخواهیم ملت جاوید بماند و اسلام آنطوری که خدای متعال می خواهد در جامعه تحقق پیدا کند. مردم را از خوی کاخ نشینی به پایین بکشید» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۲۱۷).

به نظر محقق، بی آلاشی، دوری از تجملات در رفتار حضرت امام را می توان با اشعاری از حافظ بیان نمود که:

ما بدین در، نه پی حشمت و جا آمده ایم از بد حادثه، اینجا به پناه آمده ایم
 رهرو منزل عشقیم و ز سر حد عدم تا به اقلیم وجود، این همه راه آمده ایم
 حجت الاسلام رحیمیان که سال ها توفیق همکاری در دفتر و بیت حضرت امام را داشته، می گوید:

«همیشه محیط زندگی حضرت امام و اتاق کار و محل عبادت و خواب آن حضرت، از نظافت و پاکیزگی می درخشید و فضای پرتراوتش از بوی دل انگیز عطرها و بسیار خوشبو آکنده بود. به عبارت روشنتر علی رغم اینکه حضرت امام نمونه کامل ساده-زیستی، پرهیز از تجملات و صرفه جویی در استفاده از امکانات زندگی بودند، ولی در زمینه نظافت و پاکیزگی و استفاده از بهترین عطرها در حد کمال مقید بودند» (وجدانی، ۱۳۷۴، ج ۵: ۸۱).

ج- عملگرایی امام خمینی (ره) در جذب افراد

سومین خصوصیت و ویژگی بارز از مؤلفه رفتار اجتماعی امام، از نظریه کارل راجرز به مثابه یک روان شناس انسان گرا قابل طرح است، عملگرایی است. راجرز اعتقاد دارد که هر چه انسان از کنش و تعاملات و از سلامت جسمی و روانی بالا و بیشتری برخوردار باشد، یقیناً آزادی عمل و انتخاب بیشتری را احساس و تجربه می کند. بنابراین ضرورت تحقیق ایجاب می کند که نگارنده یادآوری نماید. مطالبی از این دست ویژگی ها در مورد امام خمینی (ره)، بیشتر منحصر کتاب و مقالات است تا به توصیف اطرافیان.

۱- امام خمینی (ره) و عمل به تکلیف الهی

از جمله استعداد های انسان، استعداد تکلیف و عمل به تکلیف است. بدین جهت انسان می تواند در چهارچوب قوانینی که برایش وضع شده است، زندگی کند. هر موجود دیگر غیر از انسان، جز از قوانین جبری طبیعی از قانون دیگر نمی تواند پیروی کند. ولی انسان، یگانه موجود ممتازی است که این امکان و توانایی شگفت را دارد تا در چهارچوب قوانین قراردادی رفتار کند. این قوانین قراردادی از آن نظر که از طرف مقام صلاحیت دار وضع شده است و تحمّل قانونی از نوعی مشقت خالی نیست به نام «تکلیف» خوانده می شود (مطهری، ۱۳۵۸: ۲۷۳).

امام خمینی (ره) در ارتباط با مسئله تکلیف و عمل به تکلیف در باره ملت مسلمان، فرموده اند:

«بعد از تکلیف، گام بعدی، اقدام و عمل به تکلیف است. از قضا بیشتر آسیب ها نه از ناحیه اطلاع بر تکلیف بلکه از ناحیه عمل و اقدام است. امام خمینی (ره) در وصیت نامه خویش از ملت های مسلمان می خواهند که انتظار کمک و یاری از خارج را

نداشته باشند و خود به این امر حیاتی یعنی پیاده کردن احکام اسلام، که تحقق بخش آزادی و استقلال آنهاست قیام کنند و نیز به علما در مورد دخالت در سیاست و مشارکت سیاسی فعال آنها تأکید می‌کند و خواستار وارد شدن آنها به میدان و صحنه سیاسی شده‌اند. علما مسائل را مطرح کنند، ننشینید دیگران برای شما تکلیف معین کنند. خودتان تکلیف را معین کنید» (صحیفه امام، ج ۷: ۱۵۲).

۲- امام خمینی (ره) و عمل اجتماعی

مهمترین نمود عمل اجتماعی امام خمینی (ره) در مسأله حکومت، ولایت فقیه، تألیف کتاب کشف الاسرار است که در پاسخ کتابی به نام اسرار هزار ساله نوشته شده است. از آنجا که نویسنده کتاب یادشده، حکمی‌زاده فرزند یکی از علمای بزرگ قم بود و در آن انتقادات متعددی از برخی معتقدات شیعیان، که آنها را خرافه می‌پنداشت. نگرانیهای جدی را بین حوزویان و علما ایجاد کرد. امام خمینی (ره) در آن ایام، جلسات درس اخلاق داشت. روزی در مسیر راه خود به مدرسه فیضیه، متوجه تجمع و غوغای برخی از طلبه‌ها بر سر کتاب اسرار هزار ساله گردید. از این رو پس از تهیه و مطالعه کتاب، درس خود را تعطیل و در مدت دو ماه کشف الاسرار را در رد کتاب یادشده نوشت (رجبی، ۱۳۷۳: ۱۸۹).

امام خمینی (ره) در جهت اعتلای اسلام و عمل مثبت و کارآمد در عرصه سیاسی و بیداری جامعه اسلامی همان مسیری را پیمود و جهان اسلام را به وحدت و انسجام فراخواند که رسول اکرم (ص) و ائمه هدی‌علیهم السلام در سیره‌شان چنین بوده است. در این راستا مقام معظم رهبری حضرت آیه‌الله خامنه‌ای درباره حضرت امام فرموده‌اند:

«امام بزرگوار ما با تکیه به تعالیم اسلام ناب محمدی (ص) و با اعتماد به ایمان دینی مردم و با شجاعت و اخلاص و توکل کم‌نظیر خود، راه مبارزه را در میان سختی‌ها و مصایب طاقت‌فرسا گشود و پیش رفت و صبورانه و پیامبرگونه ذهن و دل مردم را با واقعیت‌های تلخ و راه علاج آن آشنا کرد. امام خمینی (ره) از خصایلی برخوردار بود که شایسته اعتنا و احترام است. او، از نظر علم و عمل، درک عمیق معرفتی و تقوای عملی و علمی، در حد یکی از بزرگترین شخصیت‌های جهان اسلام بود. او جان بر طبق اخلاص نهاد و پر صلابت چون کوه پیش رفت تا حق بماند، سنت رسول اکرم (ص) از غبارهای بدعت، جمود، خمود و موهومات مصون گردد و فرهنگ اهل بیت علیهم السلام چون جویباری با صفا کشتزار تشنه انسانیت را سیراب سازد» (گلی زواره، ۱۳۷۸: ۳۲-۳۰).

۳- امام خمینی (ره) و قاطعیت در عمل

مطلبی از بیانات حضرت امام خمینی (ره) می‌آوریم، که ایشان در سال ۶۸ در پیام به مهاجران جنگ تحمیلی فرمودند: «من بارها اعلام کرده‌ام که با هیچ کس در هر مرتبه‌ای که باشد، عقد اخوت نبسته‌ام. چهارچوب دوستی من در درستی راه هر فرد نهفته است. دفاع از اسلام، اصل خدشه‌ناپذیر جمهوری اسلامی است. کسانی که از منافقین و لیبرالها دفاع می‌کنند، پیش ملت عزیز و شهید داده ما راهی ندارند. اگر ایادی بیگانه و ناآگاهان گول خورده که بدون توجه، بلندگوی دیگران شده‌اند، از این حرکات دست برندارند، مردم ما آنها را بدون هیچ گذشتی، طرد خواهند کرد. آری، امام رحمه‌الله صریح، بی‌باک و قاطع بود. او در آن شرایط حساس پس از دفاع مقدس و در واپسین ایام زندگی پربرت خویشت، وقتی اصل و موجودیت نظام اسلامی را در خطر دید، با دلی شکسته و پر خون، وجود شخصی را که ظرفیت و قابلیت مسئولیت مهم و خطیر جانشین

رهبری را نداشت، با صراحت و قاطعیت کنار گذاشت و در این امر، ذره‌ای مسامحه و مجامله را جایز ندانست» (صحیفه امام، ۱۳۷۸: ج ۲۱).

قاطعیت امام (ره) قاطعیت جدش امیرالمؤمنین (ع) را تداعی می‌کرد. او حق را با قاطعیتی تمام بیان می‌کرد و احدی را جز خداوند در نظر نمی‌گرفت و چون به نتیجه می‌رسید تصمیم می‌گرفت؛ با تمام وجود به آن عمل می‌کرد. در یکی از بیانات خود فرمودند:

«من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهانخواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی تمامی آنان از پای نخواهیم نشست، یا همه آزاد می‌شویم و یا به آزادی بزرگتری که شهادت است می‌رسیم. امام (ره) خود از آگاهترین افراد در تصمیمات قاطع بود. از اینجاست که حضرت امام (ره) به مناسبتی در جواب آیت الله سعیدی که می‌گوید خدمت امام عرض کردم: «شما را تنها می‌گذارند» امام فرمودند: «اگر جن و انس یک طرف باشند و من یک طرف، حرف همین است که می‌گویم» (کریم زاده، ۱۳۷۹: ۳۹).

۴- امام خمینی (ره) و شجاعت در عمل

اسناد و مدارک زیادی در مقوله شجاعت امام در دست است که نشان می‌دهد امام خمینی (ره) در تمام مراحل زندگانی نسبت به مسائل اجتماعی و سیاسی دوران رژیم پهلوی در حد امکان خود واکنش نشان داده و شجاعانه عمل می‌کرد و دارای موضع شفاف و آشکار بوده است. حضرت امام در سال اول ورودشان به نجف با توجه به عدم آگاهی حوزه علمیه نجف از مسائل سیاسی و همچنین تسلط پان عربیسم^۱ در عراق، در مسائل سیاسی وارد شدند. تا این‌که زلزله طمس و فردوس خراسان اتفاق افتاد و حضرت امام در یک سخنرانی به شدت رژیم ایران را زیر سؤال برده و فرمودند: مردم هنوز در زیر آوارها دارند از بین می‌روند و رفتند و پوسیدند، استخوان‌هایشان باقی ماند، اما شاه دارد از این‌ها بهره‌برداری تبلیغاتی می‌کند (مؤسسه نشر آثار امام، ج ۲، ۱۳۹۲: ۱۷۹، به نقل از خاطرات حجت‌الاسلام والمسلمین موسوی).

درارتباط با شجاعت حضرت امام، همسر امام نقل می‌کنند که:

«آقا همیشه روحیه حق‌طلبی داشت. در زمان رضاخان او مدام در رنج و سختی بود. زمانی که رضاخان قرار گذاشته بود عمامه‌ها را بردارد، او از کسانی بود که روزها را در باغ و شب‌ها را در حجره می‌گذراند. او کسی نبود که با آن تهدیدها تن به خواسته‌های رضاخان بدهد» (ثقفی، ۱۳۹۴: ۷۱).

احمد اظهر ظهور دانشمند پاکستانی در راستای شجاعت در عمل حضرت امام گفته‌اند: امام خمینی (س) در عصر حاضر بیشترین درجه و مرتبه را در بین رهبران مسلمان داشته است... به عقیده ایشان، امام خمینی برای مسلمانان امروزی اسوه حسنه زنده‌ایست زیرا که وی با شجاعت و دلیری در میدان عمل بدون اینکه از نظام طاغوت و باطل خوفی داشته باشد، پیش رفت (مؤسسه نشر امام، ۱۳۸۰: ۱۹۷).

۱- عصر پان عربیسم در ایران کوتاه بود. عبدالسلام طرح‌های بلندپروازانه‌ای در سر داشت ولی موفق نشد و مردم عراق هم چنان در فقر اقتصادی و فرهنگی به سر می‌بردند. در آن دوران حکومت ایران شایعه کرده بود که آقای خمینی از طرفداران جمال عبدالناصر است و از او پول گرفته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

هدف اصلی این پایان‌نامه، مؤلفه‌های رفتاراجتماعی امام خمینی(ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی است. که برای این بررسی سوال اساسی مطرح شد.

در پاسخ به این سؤال که «مفاهیم ومبانی نظری رفتار اجتماعی امام در جذب افراد چیست؟».

بعبارتی «مؤلفه‌های رفتار اجتماعی مبتنی بر دیدگاه راجرز در جذب افراد کدام است؟» چهارمؤلفه پویایی شخصیت، پرهیز از ریاکاری، شواهد اجتماعی در زندگی، عملگرایی مورد بررسی قرار گرفت و نتیجه‌ای که بدست آمد، این بود که:

- امام خمینی(ره) بسیار شخصیت پویا و فعال و رو به جلو بودند. پایه‌گذار واقع‌گرایی در اسلام هستند. شناخت عمیق به فلسفه غرب داشت. صاحب جذبه علمی بود و دارای آثار و تألیفات زیادی بودند. از پر جاذبه‌ترین کتاب او در خصوص عبادت، آداب نماز است.

- در زمینه انتقاد، روی کار آمدن رژیم پهلوی و قاجار را در ایران به دلیل عدم اتکا به رأی مردم، فاقد مشروعیت می‌دانست.

- تفکراتشان بر تبعشان غلبه داشت. یعنی تفکر و اندیشیدن ایشان بیش از تتبع و جستجو کردنشان در کتاب‌ها بود.

- صداقت در کلام، حضرت امام(ره) به اعتراف بسیاری از شاگردان، از ریاکاری متنفر بودند.

صداقت امام زبازد بود. انسانی صادق در گفتار و کردار بود و صداقت را در همه روابط ترویج می‌کرد.

- امام در درون جامعه اسلامی با تکیه بر اصل رحمت (رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ) به نوعی تساهل پای بند بود. برخورد امام با شاگردانشان یکسان بود. رفتار ایشان نسبت به بعضی از آنها که بیشتر به ایشان اظهار علاقه می‌کردند و از سابقه بیشتری برخوردار بودند با دیگران تفاوتی نداشت.

- در پرهیز از هر گونه تجملات، امام خودشان فرمودند: طبع کاخ نشینی با تربیت صحیح منافات دارد. به نقل از شوارد نادره که گفتند: امام را در خانه‌ای کوچک و گلین در جماران و در اتاقی ۱۲ متری در نهایت سادگی و دور از تشریفات، ملاقات کرد.

- امام خمینی(ره) در کنار مسائل سیاسی و اجتماعی که نیاز به روحیه‌ای قوی و انعطاف‌پذیری دارد، دارای ذوقی سرشار از زیبایی داشت و اشعاری عرفانی و بعضاً سیاسی و اجتماعی نیز سروده است. زبان موعظه امام، دومی نداشت.

- اندیشمندان بزرگ اسلامی همچون: فارابی، ابن‌سینا، شهید مطهری و سایرین، به ارائه نظریاتی در زمینه سیاست پرداخته‌اند، ولی در این زمینه، امام خمینی پرچمدار و شخصیت منحصر به فردی است.

- حضرت امام خمینی در طول حیات عزتمند خود هیچ وقت از مبارزه سیاسی علیه ظلم و ستم باز نایستاد. و در صحنه سیاست فردی خستگی‌ناپذیر بودند. و همیشه در صف مقدم مبارزه سیاسی قرار داشتند.

- زندگی آقا مثل زندگی معمول مردم بود. در زندگی‌شان کار اضافی نداشتند، جز عبادت. زندگی‌شان یک زندگی معمول طلبگی بود. بساطشان هم یک بساط معمولی بود و هیچ وقت هم زندگی فوق‌العاده‌ای نداشتند. به همین خاطر، مطالعه ایشان خیلی زیاد بود.

- در حوزه عملگرایی، با شجاعت و قاطعیت عمل می‌کرد. بویژه در برخورد با مراجع قدرت، با قاطعیت عمل می‌کردند. قاطعیت و شجاعت او همانند جدش امیرالمؤمنین را تداعی میکرد.

- در عمل به تکلیف، پیوسته تأکید به اینکه، به تکلیف بیندیشید و به تکلیف عمل کنید. و به تعبیر آن متفکر بزرگ محتاج «کاری حسینی کردن و کاری زینبی کردن» است.

- در عمل سیاست و اجتماعی مثبت، در مسأله حکومت، سیاست و ولایت فقیه، تألیف کتاب "کشف الاسرار" است که در پاسخ کتابی به نام "اسرار هزار ساله" نوشتند. به فرمایش مقام معظم رهبری حضرت آیه الله خامنه ای: امام از نظر علم و عمل، درک عمیق معرفتی و تقوای عملی و علمی، در حد یکی از بزرگترین شخصیت های جهان اسلام بود.
- قاطعیت در عمل حضرت امام، آنگاه که در زندان شاه بود، به دولتمردان فرمود: «حالا که محصورم، بیخود من را رها نکنید، برای اینکه من وقتی رها بشوم، باز همان حرفهاست».
- در جریان تحریکات بنی صدر مخلوع و هواداران او، امام با قاطعیت فرمودند: محرکین آشوب را هر کس می خواهد باشد، با قلم با زبان با هر چه باشد معرفی کنند، من او را منزوی خواهم کرد.
- شجاعت در عمل امام به حدی است که آن روز که همه از بردن نام شاه، بدون آوردن پیشوند اعلیحضرت همایونی وحشت داشتند، علیه او قیام کرد.
- حضرت امام خمینی (ره) در بحث علمی نیز بسیار شجاع و نترس بودند. امام وقتی وارد میدان بحث و انتقاد می شد دیگر نگاه نمی کرد که صاحب حرف، میرزای شیرازی یا شیخ انصاری یا آخوند خراسانی است.
- یکی دیگر از شجاعت در عمل امام، طرح تأسیس نظام جدید، حکومت اسلامی از سوی امام پیشنهاد و با رأی اکثریت مردم تثبیت شد. از نگاه آیت الله شمس الدین، ایشان معانی واژگان اسلامی را در میان ملت نهادینه کرد.
- در حوزه تدابیر عملی امام، اولویت بر قانون اساسی و مسئله دانشگاه و اصلاح آن و اصل انسان ساز دانستن دانشگاهها بوده است.
- در باره جامعیت شخصیت امام خمینی (ره)، این شعر باباطاهر عریان شاید برازنده امام باشد که گفت: من آن بحر که در ظرف آمدستم چو نقطه بر سر حرف آمدم.
- جامعیت اخلاقی که یک کمال همه جانبه اکتسابی است. امام خمینی جامع اضداد بود. ایشان در اوج اقتدار متواضع و در اوج تواضع مقتدر بود، در اوج قدرت متقی و در اوج تقوا مقتدر بود. در اوج جاذبه، دافعه داشت و در اوج دافعه، جاذبه داشت.
- بر مبنای نتایج به دست آمده می توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود زندگی سراسر افتخار بزرگان، سر مشق جامعی برای جویندگان هدایت و جستجوگران فضیلت است. از جمله این بزرگان، حضرت امام خمینی (ره) است که با زندگی ساده و سراسر فضیلتش، ثابت کرد که انسان می تواند تمام افتخارات انسانی را کسب کند و با این حال، شیوه زندگی اش سر مشق و الگوی همگان گردد. با توجه به اهمیت این مطلب، باید بدانیم که نمی توان شخصیت حضرت امام را نمی توان تنها با این ملاک ها و معیارها سنجید. هر چند اگر چنین شود، قطعاً کار خیلی بزرگی انجام نشده است و لذا پیشنهاد می گردد تحقیقات علمی گسترده راجع به ابعاد مختلف شخصیتی حضرت امام، در نگاه دینی، علمی، سیاسی «حکومتی»، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی صورت گیرد. پژوهشگران جوان و توانمند ما باید هر چه بیشتر در این عرصه همت و تلاش نمایند و حضرت امام را معرفی تا همگان از ایشان الگو بگیرند.

منابع:

- امام خمینی، روح الله، (۱۳۷۲). دیوان امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- باقری، لیلا. (۱۳۷۹). کتابشناسی << جاذبه و دافعه علی علیه السلام >>، مجله کتاب ماه دین، شماره ۳۷.
- باوریان، فریده. (۱۳۹۳). ((واکاوی استراتژی مبارزاتی امام خمینی (ره) در فرآیند انقلاب اسلامی))، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره ۱۰.
- برزگر، ابراهیم. (۱۳۸۹). روان شناسی سیاسی، چاپ دوم، تهران: نشر سمت.
- برزگر، ابراهیم، (۱۳۸۲)، رفتار سیاسی آیه الله مدرس از منظر امام خمینی (ره)، شماره ۲۴، مجله علوم سیاسی، دانشگاه باقر العلوم (ع).
- برزگر، ابراهیم. (۱۳۷۳). مبانی تصمیم گیری سیاسی از دیدگاه امام خمینی. تهران. سازمان تبلیغات اسلامی. نشر ایران- تهران.
- بیات اصغری، قاسم. (۱۳۸۹). ((سنخ شناسی رفتار سیاسی مخالفان امام علی (ع) در دوره خلافت ایشان))، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دوم. تابستان ۱۳۹۰. شماره ۸.
- پاک نیا، عبد الکریم. (۱۳۸۱). امام خمینی رحمه الله از منظر دانشمندان جهان. مجله مبلغان. شماره ۲۹.
- ثقفی، علی، (۱۳۹۴)، بانوی انقلاب، چاپ دوم، نهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، عروج.
- درویشی سه تلانی، فرهاد. (۱۳۸۶). سیره عملی امام خمینی (ره) در اداره امور کشور (۱۳۶۸-۱۳۵۷). تهران: عروج.
- _____، (۱۳۸۷)، سیره عملی امام خمینی در اداره امور کشور، چاپ دوم، نشر عروج.
- دوانی، علی. (۱۳۸۱). ((نگاهی به علل ترکیب شخصیت انقلابی و معنوی امام خمینی (ره)))، اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۲.
- رجائی، غلامعلی، ۱۳۹۳، برداشتهایی از سیره امام خمینی (ره)، جلد سوم، نشر عروج.
- رجبی، محمدحسن، (۱۳۷۳). زندگینامه سیاسی امام خمینی (ره). تهران: انتشارت مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه
- سیاسی، علی اکبر. (۱۳۷۷)، نظریه های شخصیت یا مکاتب روان شناسی. چاپ چهاردهم. تهران: مؤسسه انتشارات تهران.
- ستوده، امیررضا. (۱۳۸۱). پابه پای آفتاب (گفته ها و نا گفته ها از زندگی امام خمینی (ره)، جلد اول، چاپ دوم، تهران: نشر پنجره.
- _____ . (۱۳۸۱). پابه پای آفتاب (گفته ها و نا گفته ها از زندگی امام خمینی (ره)، جلد دوم، چاپ دوم، تهران: نشر پنجره.
- _____ . (۱۳۸۱). پابه پای آفتاب (گفته ها و نا گفته ها از زندگی امام خمینی (ره)، جلد سوم، چاپ دوم، تهران: نشر پنجره.

- سه تلانی، درویش. (۱۳۸۶). ((رفتارشناسی سیاسی امام خمینی (ره) در برخورد با کتاب آیات شیطانی))، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره ۹ و ۱۰.
- سهرابی، فرامرز. (۱۳۹۱). شکوفایی شخصیت و امام خمینی (س)، چاپ اول، نشر عروج.
- _____. (۱۳۹۳). شکوفایی شخصیت و امام خمینی (س)، چاپ دوم، نشر عروج.
- صحیفه امام، مجموعه سخنرانیها، نوشته ها و مصاحبه های امام خمینی، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸.
- _____. (۱۳۷۸). صحیفه امام، مجموعه رهنمود های امام خمینی (ره)، مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی. جلد های، ۱، ۵، ۱۵، ۷، ۱۷، ۲۱.
- ظهیری، سید مجید. (۱۳۸۳). ((ماهیت پیام رهبری و رفتارشناسی طیف های فکری))، پژوهش های اجتماعی اسلامی، شماره ۵۹.
- علم الهدی، سید حمید، (۱۳۷۴). خورشید قرن. تهران: انتشارات هویزه.
- کریم زاده، علی. (۱۳۷۹). تصمیم گیری از دیدگاه امام خمینی (ره)، مجله مصباح، شماره ۳۳.
- کشاورز شکری وهمکاران (۱۳۹۳)، مدل انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی (ره)، پژوهشنامه انقلاب اسلامی (دانشگاه همدان)، سال سوم، شماره ۱۰.
- گلی زواره، غلامرضا. (۱۳۷۸). امام خمینی شیدای اهل بیت، مجله فرهنگ کوثر، شماره ۳۱.
- مطهری، مرتضی. جاذبه و دافعه علی (ع)، ۱۳۴۹. تهران: انتشارات حسینییه ارشاد.
- میرشکاری، اصغر، ۱۳۸۴، آئینه حسن (خاطراتی از ویژگی های ممتاز امام خمینی در امور فردی و اجتماعی)، چاپ سوم، نشر عروج.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۸). جامعه شناسی، منوچهر صبوری، چاپ پنجم، تهران: نشر نی.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۶۵). جاذبه و دافعه علی (ع). چاپ دوم. تهران: نشر صدرا. - مطهری، مرتضی. (۱۳۴۹). جاذبه و دافعه علی (ع)، چاپ اول. تهران: نشر صدرا.
- مطهری، مرضیه. (۱۳۹۳). رفتار شناسی امام خمینی (س). تهران: نشر عروج.
- مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، ۱۳۸۹، رسول آفتاب، چاپ دهم، تهران: نشر آثار امام خمینی (س)، عروج.
- _____. (۱۳۹۳)، قدس ایران، بانوی بزرگ انقلاب، چاپ دهم، تهران: نشر آثار امام خمینی (س)، عروج.
- _____. ۱۳۸۴، روحانیت و حوزه علمیه از دیدگاه امام خمینی (س)، چاپ سوم، تهران: نشر عروج.
- _____. ۱۳۸۴، حکومت اسلامی و ولایت فقیه در اندیشه امام خمینی، نشر آثار امام خمینی (س).
- منصورنژاد، محمد. (۱۳۸۱)، بررسی سیر تحول اندیشه های سیاسی امام خمینی (ره) قبل و بعد از انقلاب اسلامی و تأثیر زمان و مکان بر آن، مجله مصباح، شماره ۴۲.
- مهریزی، مهدی. (۱۳۷۷). امام خمینی (ره) اسوه جامع، مجله حکومت اسلامی، شماره ۷. - میرزا محمدی، محمدحسین. (۱۳۹۱). ((مؤلفه های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی-آموزشی امام خمینی (ره))، فصلنامه تربیت اسلامی، سال هفتم پاییز و زمستان، شماره ۱۵.

- وجدانی، مصطفی، (۱۳۷۴). سرگذشت‌های ویژه از زندگی امام خمینی (س)، ۶ جلدی، تهران: انتشارات آفتاب.

-همتی، همایون.(۱۳۸۰)، جامعیت شخصیت امام خمینی (ره)، مجله کیهان فرهنگی، شماره ۱۷۶.

-منابع لاتین:

-Bashiriyeh, Hossein, The State and Revolution in Iran (1962- 1982), London: Croom Hel, 1984, 63.

-Ervand Abrahamian. Iran Between Two Revolutions. 1982. 478.

-Ervand Abrahamian. Iran Between Two Revolutions. 1982. 480.

-Geertz,Cliford,((Centers,Kings and Charisma: Retlection Of The Symbolice Of Power)) , in Idem, Local Knowledge Further Essays in Interpretive Anthropology, Newyork, Basic Books, 1983 .